

Araştırma Makalesi/Research Article

Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanımına Yönelik Öğretmenlerin Mesleki Gelişim Programı¹

Teacher Development Program for the Use of Archive Documents in Social Studies Courses

Seval HALLAÇ ² Uğur ÜNAL ³

Geliş/Received: 16.09.2021

Kabul/Accepted: 08.04.2021

Öz

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak hazırlanan arşiv belgelerine dayalı etkinlik tasarlama, mesleki gelişim programı geliştirme ve uygulama sürecinde yapılan izlenen yolun, çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin araştırma öncesi ve sonrasındaki görüşlerinin ve araştırmacının süreç içerisindeki deneyimlerinin aktarılmasıdır. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma desenlerinden, "Eylem Araştırması" olarak belirlenmiştir. İlgili veriler literatür ile karşılaştırılarak 5 oturumlu mesleki gelişim programı oluşturulmuştur. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin bir ünitesi seçilerek, bu ünite üzerinde bir örnek çalışma kitapçığı ve öğretmen rehberi hazırlanmıştır. Seçilen 5 sosyal bilgiler öğretmenine, uzaktan eğitim yoluyla, 5 oturumlu bir eğitim uygulanmıştır. Eğitim öncesinde ve sonrasında, öğretmenlerle benzer içerikte soruları içeren yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Eylem araştırması öncesinde katılımcıların arşiv belgelerinin derslerde kullanımına ilişkin olumlu tutum sahibi oldukları ancak bu belgelerin nasıl seçileceği, doğruluğunun nasıl kontrol edileceği, nasıl eğitim dokümanı haline getirileceği ve nasıl değerlendirileceklerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Eylem araştırması belirlenen bu eksikliklerin giderilmesi amaçlanarak planlanmıştır. Bu çalışma sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı'na benzer mesleki gelişim programlarının uzaktan eğitim araçları ile sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak düzenlenmesi tavsiye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belgeye Dayalı Öğretim, Arşiv Belgesi, Tarih Öğretimi

Abstract

The aim of this study is to convey the process of designing activities based on archive documents prepared for social studies teachers, developing and implementing professional development programs. The method of the study was determined as "Action Research", one of the qualitative research designs, in order to include different contents and to ensure with the participants. A 5-session professional development program was created by comparing the relevant data with the literature. A unit of the History of Revolution of the Republic of Turkey and Atatürkism course was chosen and a sample study booklet and a teacher's guide were prepared on this unit. 5-session training was applied via distance education to 5 social studies teachers selected with the purposeful sampling method. Before and after the training, semi-structured interviews with similar questions were held with the teachers. During the training, observations were made by an external observer within the framework of a semi-structured observation form and the researcher diary was kept by the researcher. Teachers were asked to write their

¹ Bu makale Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında Prof. Dr. Uğur ÜNAL'ın danışmanlığında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

² **Corresponding Author/Sorumlu Yazar.** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. E-posta:sehallac@gmail.com

³ Prof. Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ankara, Türkiye. E-posta:ugurberra@gmail.com

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Hallaç, S. & Ünal, U. (2021). Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanımına Yönelik Öğretmenlerin Mesleki Gelişim Programı. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 88-106.

autobiographies so that the data could be analyzed in the context of the teachers' personal stories. The distance education program was recorded, and later it was traceable to confirm the data. The research data were analyzed using descriptive analysis and content analysis methods, coding was performed by two different coders, and the reporting process was started after the harmony between the coders was sufficient. Before the action research, it was observed that the participants had a positive attitude regarding the use of archive documents in lessons, but they did not have enough information about how to select these documents, how to check their accuracy, how to turn them into educational documents and how to evaluate them. They stated that the participating teachers were willing to use the archive documents in their lessons and that they had similar experiences before in their lessons, but they were not systematic. As a result of this study, organizing professional development programs similar to the Ministry of National Education for social studies teachers.

Keywords: Document-Based Learning, Archive Document, History Teaching.

1. GİRİŞ

Arşiv belgeleri, birinci elden ve doğrudan bilgi kaynağıdır. Bu belgelerin içinde resmi yayınlar, hükümet belgeleri, propaganda, görgü tanıkları, gazete raporları, editörler ve reklamlar, makaleler, konuşmalar ve dersler, şiirler ve şarkılar, romanlar ve çocuk öyküleri, bilimsel raporlar, günlükler, dergiler, özel yazışmalar gibi yazılı belgelerin yanı sıra; haritalar, fotoğraf ve filmler, resimler, sosyal ve politik karikatürler, heykeller ve anıtlar; mimari çizimler ve binalar; posterler, notalar, alet ve makineler, beyaz eşya, mobilya ve ev eşyaları, spor malzemeleri, oyuncaklar ve oyunlar, moda, halk sanatı ve güzel sanatları gibi çok çeşitli görsel imgeler ve eserler de yer almaktadır. Tüm bu belgeler, en temel düzeyde, öğrencilere geçmiş hakkında bilgi sağlamak ve bunu tarihi canlandırarak şekilde yapmaktadırlar (Compston, 2002). Sosyal bilgiler öğretiminde düz anlatımdan uzaklaşarak daha verimli olmasını sağlayabilmenin en etkili yollarından biri tarihi kanıtları, arşiv belgelerini sınıf ortamında ders materyallerinin bir parçası haline getirmektir. Bu sayede, öğrencilerin sorgulayarak, karşılaştıkları bilgileri kanıtlayabilmelerini sağlamak mümkündür (Doğan, 2008a). Son yıllarda, milyonlarca birincil kaynak kütüphaneler ve arşivler tarafından sayısallaştırılmış ve çevrimiçi olarak erişilebilir hale getirilmiştir (Malkmus, 2008). Dünyada ve ülkemizde sahip olunan birinci el kaynakların kullanımının artması ve özellikle bunların araştırmalar için ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla dijital ortama aktarma büyük oranda artmıştır. Bu sayede, dijital tarihi kanıtların görsel, işitsel ve yazı formatlarını birleştiren multi-medya faydalanılmaktadır. Öğrencilere çeşitli öğrenme yöntemlerini tanımaları ve tarihi sorunlar hakkında düşünceleri için imkân sağlanmaktadır. Örneğin ABD Ulusal Arşiv Sitesi'nde "dijital sınıfa hoş geldiniz" ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Bu siteyi ziyaret eden öğretmenler ve öğrenciler için arşiv belgeleri kullanılarak hazırlanan etkinlik örnekleri sunulmaktadır (Doğan ve Dinç, 2007).

Türkiye'de son yıllarda uzaktan eğitimlerde kullanılabilecek çok sayıda arşiv belgesine ulaşılabilmesi ve ders materyali olarak kullanılabilmesi konusunda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

Genç tarihçiler olarak öğrencilerin ilkokuldan, lisansüstü seviyeye kadar düşünce ve uygulamalarda süreklilik kazanmış belgeye dayalı öğrenme yöntemleriyle yetişmesi sağlanmalıdır (Nichol ve Dean, 2005). Tarih, tarihsel belgelerle yani arşiv belgeleri ile verilmelidir. İnsan tarihsel gerçeklerden bağımsız bir varlık değildir. Tarihçinin veya tarih öğrenenin hedeflediği 'gerçekte ne oldu', 'kanıtların gösterdiği şey nedir?' den başka bir şey olmamalıdır. Tarih öğrenmenin en önemli ilkesi de tümdengelim ve tümevarımsal nitelikteki çıkarımlarla belge ve kanıtları karşılaştırarak (Collingwood, 1990) tarihi öğrenmektir.

Çağı yakalamak adına çok sık değişen öğretim programlarının eğitim sistemi üzerindeki beklenen olumlu etkisinin ne derecede olduğu her dönemde tartışılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, yürürlükte olan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda

(2018) tarih metodolojisine dair belge, kanıt, arşiv belgeleri vb. kavramların tanıtılmasına vurgu yapmış ve bunlara derslerde yer verilmesini tavsiye etmiştir. Bakanlık, konuların işlenmesinde birinci el belge ve kaynakların kullanılmasını önemli görmektedir. Ancak, öğretmenler gerek belgelere ulaşma konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları, gerekse bu kaynakların ders içerisinde eğitim materyali olarak nasıl kullanılabilceği konusunda öğrenim süreleri içerisinde yeterli eğitim almamaları nedeniyle programın önemle üzerinde durduğu bu noktada, yeteri kadar etkili olamamaktadırlar.

Milli Eğitim Bakanlığı, tarihi kanıtların kullanımını, çağın gereklerini dikkate alarak 2018 yılından itibaren değiştirme yoluna gitmiştir. Teknolojik imkânların kullanıldığı uzaktan eğitim sistemleri ile akredite edilmiş farklı kurslar aynı anda çok fazla sayıda öğretmene ulaşma imkânı sağlamaktadır. Bu kurslar maliyet açısından çok uygun olduğu gibi öğretmenlerin ev konforunda ve eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, kendini geliştirmelerine imkân sağlamaktadır. Bakanlıkça yapılan bu yeni planlama ile pek çok kurs düzenlenmektedir. Bu şekilde düzenlenecek kurslar ile öğretmenlerin mesleki olarak kendilerini geliştirmeleri ve branşları ile ilgili güncel gelişmeleri daha yakından takip etmeleri sağlanabilecektir.

Ülkemizde Belgeye Dayalı Öğrenme yöntemi ile ilgili yayınlara bakıldığında son dönemde bir yoğunlaşmadan söz edilebilir. İlgili yayınlar genellikle giriş kitabı niteliğinde (Kabapınar, 2019); öğretim materyallerinin incelenmesi (Kibar, 2019), güncel olayların sosyal bilgiler eğitiminde kanıt olarak kullanımı (Bekret, 2019) şeklindedir.

Belgeye Dayalı Öğrenme ile ilgili literatür incelenerek yöntemin kullanımı ile ilgili güncel durum belirlendikten sonra bu konu üzerinde bir araştırma tasarımı oluşturulmaya başlanmıştır. Bu yöntemle yapılan çalışmalar listelenerek bir meta-değerlendirme yapılmıştır. Ülkemizde Belgeye dayalı öğrenme ile ilgili yapılan çalışmaların betimleyici ve belirli bir sınıf düzeyindeki öğrencilere yönelik yapıldığı görülmüştür. Alan yazında belgeye dayalı öğrenme üzerine deneysel çalışmalara (Doğan, 2007; Doğan, 2008b) ve eylem araştırmalarına (Alabaş, 2007; Bekret, 2019) rastlanmaktadır.

Bu çalışmanın konusu ve araştırma sorusu belirlenirken, ülkemizde ve dünyada tarih öğretiminde kullanılan yeni yaklaşımlar ele alınmıştır. Veri tabanlarında yapılan incelemede Belgeye Dayalı Öğrenme yönteminin, farklı ve güncel bir öğretim yaklaşımı olarak yer aldığı görülmektedir. Arşiv belgeleri ile yapılan derslerde, öğrencilerin belgelerin gerçekliğini eleştirel bir gözle sorgulaması, belgelerde geçen ifadeler üzerinde neden-sonuç ilişkileri kurmaları gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştireceği ifade edilmektedir. Bu noktada eğitim alanında politika geliştirmek ve ilgili araştırmaları yapmak önemli bir adım olacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, uzaktan eğitim ile arşiv belgelerine dayalı etkinlik tasarlama eğitimi sürecinde yer alan katılımcı sosyal bilgiler öğretmenleri ve araştırmacı deneyimlerinin yansıtılması ve arşiv belgelerinin derslerde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerinin aktarılmasıdır. Araştırmanın alt amaçları ise aşağıdaki gibidir:

1. Öğretmenlerin Arşiv Belgelerine dayalı öğrenmeyi T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kullanmaya ilişkin görüşleri araştırma öncesi ve sonrası nasıldır?
2. Öğretmenlerin Arşiv Belgelerine dayalı öğrenmeyi T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için hazırlanan Arşiv Belgelerine dayalı mesleki gelişim programına ilişkin görüşleri nasıldır?
3. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için hazırlanan Arşiv Belgelerine dayalı mesleki gelişim programına katılan öğretmenlerin kişisel hikâyeleri, arşiv belgelerinin derste kullanımına ilişkin görüşlerinde ne düzeyde etkili olmuştur?

4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için hazırlanan Arşiv Belgelerine dayalı mesleki gelişim programına katılan öğretmenlerin, süreç sonunda Arşiv Belgelerini ders işleminde kullanmaya ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi (Deseni)

Bu çalışmada çalışmanın doğasına uygunluğu nedeniyle nitel araştırma yöntemlerinden “eylem araştırması yöntemi” tercih edilmiştir. Bu çalışmada Arşiv Belgelerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Kullanılmasına İlişkin Alan taraması yapılmıştır. Toplanan nitel ve nicel verilerin analizi sonucunda araştırmacı tarafından öğretmenlere uygulanacak mesleki eğitim programının planı hazırlanmış, uygulanmış ve elde edilen veriler değerlendirilerek, nihai rapor oluşturulmuştur. Eylem araştırması tasarlanırken Johnson (2015) tarafından listelenen adımlardan yararlanılmıştır. İzlenen süreçler ve araştırmacı tarafından yapılan çalışmalar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Eylem Araştırması Adımları

Adım	Tanım	Araştırmadaki karşılığı
1	Bir problem ya da araştırma konusu belirleme	<ul style="list-style-type: none"> Alan ile ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılan güncel çalışmaların akademik dergiler, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve ulusal ve uluslararası kongrelerin bildirilerinin incelenmesi
2	Kuramsal bağlamda problemi ve araştırma konusunu ortaya koyma	<ul style="list-style-type: none"> Belirlenen çalışma konusu ile ilgili alan yazının incelenmesi Çalışma konusu ile ilgili yapılan benzer yurtiçi ve yurtdışı çalışmaların listelenmesi Alan uzmanları ile görüşülerek araştırma sorusunun belirlenmesi
3	Veri toplama planının oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> Veri toplama planının oluşturulması Öğretmenler ile yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşme sorularının belirlenmesi ve uzman görüşünün alınması Yarı yapılandırılmış görüşmeler için çalışma grubunun belirlenmesi
4	Verilerin toplanması ve ön analizin yapılması	<ul style="list-style-type: none"> Öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması Yönteme ilişkin literatürün taranması Yarı-yapılandırılmış görüşme verilerinin dökümünün yapılması Nitel verilerin kodlanması Yarı-yapılandırılmış görüşme verilerinin betimsel analizinin yapılması
5	Araştırma sorusuna son halinin verilmesi	<ul style="list-style-type: none"> nicel ve nitel verilerin betimsel analizi sonucunda araştırma sorusuna son halinin verilmesi
6	Verilerin düzenlenmesi ve analiz edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Nitel verilerin içerik analizinin yapılması
7	Yargılar ve önerilerin oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> Belgeye dayalı öğretim etkinliklerinde bulunması gereken özelliklerin belirlenmesi Yapılan bu değerlendirme sonucunda örnek ünite belgeye dayalı etkinlik havuzunun oluşturulması Etkinliklerle ilgili uzman görüşünün alınması Etkinliklere son halinin verilmesi Uygulanacak öğretmen eğitiminin konu başlıklarının belirlenmesi
8	Eylem planının oluşturulması	<ul style="list-style-type: none"> Uygulanacak öğretmen eğitiminin kazanımlarının belirlenmesi Derslerin ve ders içeriklerinin planlanması Kullanılacak uzaktan eğitim programının belirlenmesi Uzaktan eğitimin çalışma üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi, olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi için önlemlerin alınması
9	Eylemin uygulanması	<ul style="list-style-type: none"> Eylem araştırması çalışma grubunun belirlenmesi

		<ul style="list-style-type: none"> • Çalışma grubu ile yapılacak ön görüşmelere ait yarı yapılandırılmış görüşme sorularının belirlenmesi ve uzman görüşüne sunulması • Dersleri gözlemleyecek dış gözlemcinin belirlenmesi • Dış gözlemci tarafından kullanılacak gözlem formunun hazırlanması ve uzman görüşüne sunulması • Çalışma grubundan gerekli izinlerin alınması • Uzaktan eğitim programının tanıtılması • Uzaktan eğitim derslerinin verilmesi • Öğretmen günlüğünün tutulması • Çalışma grubuyla derslerin etkililiği üzerine yapılacak görüşmelerde kullanılmak üzere görüşme sorularının hazırlanması ve uzman görüşünün alınması • Çalışma grubu ile görüşmelerin yapılması
10	Eylemin değerlendirilmesi ve nihai raporun hazırlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Öğretmen günlüğü, öğretmen otobiyografisi, gözlem formları ve görüşme dökümlerinin toplanması • Nitel verilerin kodlanması • Temaların belirlenmesi • Verilerin analizi ve raporun hazırlanması • Araştırma sonucunun yazılması • Önerilerin hazırlanması

2.2. Etkinliklerin Hazırlanması

Mesleki gelişim etkinliğinde kullanılmak üzere, belgeye dayalı öğretim yönteminin uygulama adımlarını kapsayan etkinlikler hazırlanmıştır. Bu etkinliklerin belirli bir mantık örgüsü içerisinde sürekliliğini gösterecek şekilde verilebilmesi amacıyla bir üniteyi kapsamaya uygun görülmüştür. Araştırmacı tarafından T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin 2. ünitesi seçilmiştir. Bu ünitenin seçilmesinin nedeni, bu üniteye konu ve kazanımlar ile ilgili arşiv belgelerine kolaylıkla ulaşılabilmesidir. Ünitenin belirlenmesinin ardından, belgeye dayalı öğrenme yaklaşımının yurtdışı ve yurt içindeki örnek çalışmalar ve yurtdışında öğretmenlerin kullandıkları etkinlikler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda aşağıdaki kriterlerin etkinliklerde yer alması gerektiğine karar verilmiştir:

- 1) Belgenin kazanımla uyumlu olması
- 2) Belgenin orijinalliği bozulmadan öğrencilere sunulması
- 3) Belge ile ilgili eleştirel analiz sorularına yer verilmesi
- 4) Öğretmenlere yol gösterici açıklamalara etkinlik planında yer verilmesi
- 5) Öğrenme öğretme süreçleri açısından Bloom Taksonomisinin izlenmesi
- 6) Kazanım odaklı sorulara yer verilmesi
- 7) Değerlendirme sorusuna yer verilmesi

Kriterlerin belirlenmesinden sonra, konu ve kazanımlar ile ilgili belgeler taranmış ve sınıf seviyesine uygun olan arşiv belgeleri seçilmiştir.

Arşiv Belgelerin belirlenmesinden sonra etkinlik ve etkinlik planı hazırlanma işlemine geçilmiştir. Bu amaçla, 20 etkinlik hazırlanmış ve 1 dil uzmanı ile 1 alan uzmanına görüş için gönderilmiştir. Öğrenci seviyesinden yüksek olması veya dil ile ilgili sorunlar olması nedeniyle 5 etkinlik uygulamadan çıkarılmış ve 15 etkinlik çalışma için uygulanabilir duruma getirilmiştir. Etkinliklerin toplu olarak değerlendirilebilmesi amacıyla araştırmacı tarafından bir süreç değerlendirme işlemi tasarlanmıştır. Kullanılan belge türleri ve konuları ise;

Tablo 2. Konular ile Kullanılan Arşiv Belgesi Türleri

Konu	Kullanılan Arşiv Belgesi Türleri
Osmanlı Devleti'nin savaşa girme nedeni	Cihat Fetvası
Fransız İhtilali	Fotoğraf-Belge
Sanayi İnkılabı	Fotoğraf
Cepheler	Farklı cephelerden fotoğraflar-Harita
Savaşın başlamasına etki eden sebepler	Osmanlı ve İhtilaf devletlerinin propaganda afişleri Bükreş Büyükelçiliği'nin makalesi-Harita
Savaşın Başlaması	Avusturya veliahdının öldürüldüğünü bildiren belge
Tehcir Olayı	Ermeni Tehciri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi adlı belge Taşnak ve Hınçak Cemiyetlerinin faaliyetlerini anlatan belge
Kut'ül Amare Zaferi	Zaferi anlatan belge-Fotoğraf
Çanakkale Zaferi	Asker mektubu-Telgraf-Fotoğraf
Savaşın sosyal etkileri	Şifahane ve Aşevi görselleri
Haberleşme	Orduya İltihak ruhsatnamesi
Sarıkamış Harekâtı	Gazete haberi-Fotoğraf

2.3. Öğretmenlere Eğitim Verilmesi

Yapılan alan taraması ve toplanan nitel ve nicel verilerin analizi sonucunda araştırmacı tarafından öğretmenlere uygulanacak mesleki eğitim programının planı hazırlanmıştır.

Eylem planında yer verilmesi düşünülen konuların 5 farklı oturumda verilebileceği görülmüş ve ön görüşme ile son görüşme için 2 farklı gün ayrılmasına karar verilmiştir. Eylem planında Ön görüşmenin ertesi günü oturumlar başlamakta, son görüşmenin ise katılımcılarla oturumlardan sonra yapılması planlanmıştır. Oturum konu başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Belgeye dayalı öğrenmenin tanımı
- Belgeye dayalı öğrenmede kullanılan yöntem ve teknikler
- Belgeye dayalı öğrenmenin Türk Eğitim Sistemi'ne uygunluğu
- Belgeye dayalı öğrenmede örnek etkinlik sunumu ve etkinlik hazırlama aşamaları
- Belgeye dayalı öğrenmede ölçme ve değerlendirme

Oturumlar ve görüşmeler, katılımcıların farklı illerden olması ve yeni tip korona virüs COVID-19 pandemisi nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı'na da kullanılan ve öğretmenler tarafından bilinen bir uzaktan eğitim programı ile gerçekleştirilmiştir. Ön görüşme ve son görüşmeler öğretmenlerin programına göre yapılmış oturumlar ise 5 ardışık günde akşamları 45 dk. sunum, 15 dk. soru cevap ve tartışma şeklinde yapılmıştır.

Öğretmenlerle yapılan uygulama 2019- 2020 eğitim öğretim yılı bahar yarısında yapılmıştır. Uygulama başlamadan önce öğretmenler ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş uygulamadan sonra da aldıkları eğitimi değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca öğretmenlerden istenen örnek ders sunumları araştırmacı tarafından geliştirilen kontrol listesi çerçevesinde değerlendirilmiş ve eğitimin başarıya ulaşma durumu incelenmiştir. Uzaktan eğitim esnasında öğretmen tarafından araştırmacı günlüğü tutulmuş ve eğitim bilimleri alanında doktora seviyesinde eğitim almış bir akademisyen tarafından dersler gözlem formu ile izlenmiştir.

Veriler daha sonra içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu amaçla ilk olarak verilerin dökümü yapılmış, kodlamalar iki farklı kodlayıcı tarafından gerçekleştirilmiş, temalar çerçevesine yerleştirilmiş ve alan uzmanına uygun görüş amacıyla gönderilmiştir. Araştırmacı analiz sonucu ortaya çıkan yorumları literatürle tartışmış ve sonuçlara ulaşmıştır. Bu eylem araştırmasında araştırmacı, uygulayıcı araştırmacı rolündedir. Eylem araştırması boyunca bütün etkinliklerin geliştirilmesi ve derslerin uygulanmasında birinci derecede sorumludur. Araştırmacı, eylem araştırması öncesinde etkinliklerin ve etkinlik planlarının oluşturulması ile eylem araştırmasının planlanmasını gerçekleştirmiştir. Ayrıca eylem araştırması esnasında mesleki gelişim konularının anlatılmasını üstlenmiş ve görüşmeleri yapmıştır. Eylem araştırması esnasında deneyimlerini ilk elden araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir. Araştırmacı, eylem araştırması sürecinde tarafsız kalmaya, derslere hazırlıklı gelmeye ve etik kurallara uymaya azami dikkat etmiştir.

2.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın bu aşamasında da çalışma grupları oluşturulmuştur. Eylem araştırmasının uygulama kısmının çalışma grubunu kriter örnekleme (Baltacı, 2018) yoluyla seçilen 5 öğretmenden oluşmaktadır. Kriter olarak öğretmenlerin eylem araştırması sürecinde yer almak için gönüllü olmaları, TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini son 2 öğretim yılında vermiş olmaları belirlenmiştir. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Sıra	Katılımcı Kodu	Hizmet Yılı	Branş	Mezun Olduğu Okul	Çalıştığı Okul Türü
1	Öğretmen 1	13	Sosyal Bilgiler	Lisans	Devlet Ortaokulu
2	Öğretmen 2	16	Sosyal Bilgiler	Lisans	Özel Ortaokul
3	Öğretmen 3	15	Sosyal Bilgiler	Lisans	Devlet Ortaokulu
4	Öğretmen 4	9	Sosyal Bilgiler	Yüksek Lisans	Devlet Ortaokulu
5	Öğretmen 5	13	Sosyal Bilgiler	Lisans	Devlet Ortaokulu

2.5. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri toplama araçları; (1) Araştırmacı Günlüğü (2) Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu (3) Yarı-Yapılandırılmış Gözlem Formu (4) Kazanım Kontrol Listesi (5) Katılımcı Otobiyografileri’dir.

2.6. Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz tercih edilmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtılabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Betimsel analizde temel amaç; elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

2.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada bulgular aktarılırken tarafsızlık ilkesine dikkat edilmiş, görüşme dökümleri katılımcılara teyit ettirilmiş, çapraz kodlamaya başvurulmuş ve kodlayıcılar arasında uyuma bakılmıştır. Araştırma boyunca farklı ölçme araçlarına başvurulmuş ve süreç ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırma sürecinde alan uzmanları ile işbirliği yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Planlanan eylem araştırmasının uygulanması için araştırmacı tarafından ilk olarak bir ünite ile ilgili örnek etkinlikler hazırlanmış ve bu etkinliklerin belgeye dayalı öğretim yaklaşımının bütün süreçlerini içermesi sağlanmıştır. Veri toplama araçları olan “Araştırma Günlüğü, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu, Kazanım Kontrol Listesi, Katılımcı otobiyografilerinden elde edilen tüm veriler, araştırmanın amaçları göz önünde bulundurularak birlikte değerlendirilmiştir. Buna göre verilerin nitel analizleri ile elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

3.1. Eylem Araştırması Öncesi Katılımcıların Arşiv Belgelerinin Derslerde Kullanımı ve Belgeye Dayalı Öğrenmeye İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Arşiv Belgelerine dayalı öğrenmeyi T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ilişkin görüşleri araştırma öncesi ve sonrası olarak alınmıştır. Buna göre öğretmenlerin yanıtları Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. Arşiv Belgesi ve Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmen	Belge	Kullanımı
Öğretmen 5	Devlet kurumlarına ait belge ve yazışmalar	Belge öğrenciye gösterilerek kullanılır.
Öğretmen 1	Eski Belgeler	Ders kitaplarında kısa metin olarak yararlanılır.
Öğretmen 2	Birinci elden kaynak, Arşivlerde yer alan belgeler	Öğrencilerin sebep-sonuç ilişkisi kurmaları ve kanıta dayalı akıl yürütebilmeleri amacıyla kullanılır. Belgeye dayalı öğrenmede amaç öncelikle öğrencilerin eleştirel düşünce becerileri edinmeleri ve önceden öğrendikleri bilgileri düşünmelerine ve işlemelerine yardımcı olmaktır. Bu doğrultuda arşiv belgelerinin kullanılması bu amacın gerçekleşmesine kolaylık sağlayabilir.
Öğretmen 3	Tarihsel olaylarda yer alan birebir metinlerdir. Kanun maddeleri, fermanlar, görüşme tutanakları, meclis tutanakları vb.	Örnek olay olarak kullanılabilir. Bu belgeler üst düzey düşünme becerisini geliştirir.
Öğretmen 2	Yazışmalar, belgeler, defterler, cd, film, para	İlgili konuyla alakalı olabilecek konuyla doğrudan örtüşebilecek materyallerin fotokopileri sınıfa getirilerek kullanılır. Mümkünse bir arşiv çalışması yaptırılarak arşiv belgelerine nasıl ulaşılabileceği öğretilir ve öğrencinin doğrudan belgeye kendisinin erişmesi sağlanabilir. Yapararak yaşayarak öğrenme ve gösterip yaptırma tekniği ve mikro öğretim tekniğine uygun bir öğretim olabilir.
Öğretmen 4	Arşiv belgeleri ya da hatıralar	Öğrencilere somut bilgileri vermek için hazırlanmış ders içeriği olarak kullanılabilir

Öğretmenlerin cevaplarından arşiv belgelerinin tam olarak tanımını yapamadıkları ve içeriklerini açıklayamadıkları görülmektedir. Ayrıca, öğretmenler arşiv belgelerini bir konu içerisinde ders materyali olarak görmektedir. Arşiv belgesinin kullanılarak ders tasarlanması hiçbir öğretmenin Belgeye Dayalı Öğrenme düşüncesine uymamaktadır. Arşiv belgelerinin derslerde ne oranda kullanılacağına ilişkin sorulan bir soruya bir öğretmen hariç öğretmenler bu belgelerin derslerde kullanılmasının olumlu olacağı cevabını vermişlerdir. Ayrıca öğretmenler yeterli sürenin olması, belgelerin kazanıma uygun ve gerçek olması ile

anlaşılabilir olması gerektiğini de eklemiştir. Olumsuz görüş bildiren öğretmen, belgelerin öğrenci seviyesinin üstünde olduğunu, 8. sınıf öğrencileri için bunun anlaşılmasının güç olacağını söylemiştir.

3.2. Katılımcıların T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçin Hazırlanan Arşiv Belgelerine Dayalı Mesleki Gelişim Programı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın eylem araştırmasının uygulama boyutu yeni tip korona virüs (COVID-19) salgını nedeniyle zoom programı üzerinden uzaktan eğitim yoluyla yapılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin hepsi zoom programını derslerinde daha önce kullanmış veya en az bir toplantıya uzaktan katılmışlardır. Bu programın kullanımına ilişkin öğretmenlerin olumlu görüşleri aşağıdaki gibi analiz edilmiştir:

1. Katılımcılar ev konforunda programa dâhil olmuşlardır.
2. Farklı illerden gelen katılımcılar çalışmada yer alabilmiştir.
3. Araştırmanın yürütülmesi açısından tasarruf getirmiştir.
4. Bütün süreçler kayıt altına alınabildiği için verilerin toplanması ve analizi kolaylaşmış, bütün sürece hâkim olunabilmiştir.
5. Katılımcılar ile kayıtlar paylaşılarak kendilerinin eğitimden daha sonra tekrar yararlanabilmelerine imkân sağlanmıştır.

Öğretmenlerin mesleki gelişim çalışmasının çevrimiçi sistem ile yapılmasının, yüz yüze eğitim yoluyla yapılmasına karşı dezavantajları ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Teknik nedenler ile her dersin ilk 10 dakikalık kısmında tam bir katılım sağlanamamıştır:

“Öğretmenlerin sisteme giriş yapması ve sayının tamamlanmasının beklenmesi nedeniyle ders gecikmeli olarak başladı. Derslerin akşam saatinde yapılması ve öğretmenlerin bu esnada evlerinde olmaları nedeniyle pek çok dış etmen ve müdahale oldu. Bu etkiler dersler ilerledikçe daha da azaldı (Araştırmacı günlüğü, s. 14)”

2. Programın 45 dk.sınırı nedeniyle dersler bölünmek zorunda kalmıştır.
3. Katılımcıların bağlandıkları ortamın durumuna göre derse karşı motivasyonları değişiklik göstermiştir:

“Öğretmen 4 derslere çalışma odasından bağlanmış ve süreç boyunca etkili bir katılım sağlamıştır. Öğretmen 2 derse ailesi ile birlikte oturduğu odadan bağlanmış ve sık sık ortamdaki konuşmalar dikkatini dağıtmıştır. (Araştırmacı günlüğü; Dış gözlemci notları)”

“Araştırmacı hitap ettiği öğretmenden dönüt alamadı (Dış Gözlemci, Ders 2)”

4. Araştırmacı soru soracak veya fikir sunacak öğretmenleri gözden kaçırabilmiştir.

Genel olarak uzaktan eğitim sürecine bakıldığında olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerinin olduğu görülmektedir. Ancak, içerisinde bulunan süreç nedeniyle seçilen bu yolla da programın kazanımlarının sağlandığı ifade edilebilir.

3.3. Katılımcıların Belgeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımına İlişkin Görüşlerinin Süreç İçerisinde Değişimine ve Kişisel Hikâyelerine (Otobiyografi) Göre Arşiv Belgelerinin Derste Kullanımına İlişkin Bulgular

Mesleki gelişim programının ilk oturumunda ve son oturumunda yoğunluklu olmak üzere katılımcılar Belgeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımına ilişkin görüşlerini paylaşmışlardır. İlk oturumda öğretmenler genellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin girdikleri derslerin öğrenciler tarafından yeteri kadar dikkate alınmadıklarından şikâyet ettikleri görülmektedir:

“Öğretmen 4: 8. Sınıf sınav odaklı olduğu için en çok karşılaştığımız soru bu bizim karşımıza çıkacak mı? Ders saatinin sınırlı olması, müfredat baskısı olması, idarenin öğrencinin ve velinin beklentileri nedeniyle rahat edemiyoruz. Biz çocukların kendi tarihlerini bilmesini istiyoruz. Okulun isminin Kurtuluş Savaşı kahramanından gelmesi bile çocuklar için bir şey ifade etmeli.

“Öğretmen 2: Fen lisesi öğrencileri de sınav odaklı örneğin, onlar da sınavda karşımıza çıkmayacak diye söylüyorlar. Anadolu Lisesi öğrencileri bile sınava girecek olmalarına rağmen sıkıntı yaşıyordu. Meslek liseleri daha kötüdür. Okuma ve okuduğunu anlama konusunda öğrencilerimizin sıkıntısı var.”

Öğretmen 2, öğrencilerin sadece kendi branşı ile ilgili değil genel olarak okuma ve yorumlama konularında eksikliklerinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Öğretmen 1 de öğrencilerin içinde bulunduğu yaş grubu nedeniyle derslerin işlenmesinde yaşanan çeşitli sorunlardan bahsetmektedir:

“Öğretmen 1: Genelde çocuklar soyut döneme geçtikleri için konuları somutlaştıramıyorlar. Konular kronolojik olsa da çocuklar konu bütününi sağlayamıyor ve ezberlemeye yöneliyorlar... Zamanla sınav puanının düşük olması nedeniyle çocukların motivasyonu düşüyor... Ezbere öğrenmenin de kalıcılığı da az oluyor.”

Öğretmen 2, Öğretmen 1, branşları ile ilgili girdikleri derslere ilişkin sorunları incelendiğinde, bu öğretmenlerin yaşadıkları sıkıntıların Belgeye Dayalı Öğrenme yaklaşımının inceleme ve uygulama alanına girdiği görülmektedir. Belgelerin bulunması, yorumlanması, anlaşılması, düşünme becerileri kullanılarak analiz ve sentezinin yapılması konuların öğrenimin ezberden uzaklaşmasına, olaylar arasında neden- sonuç ilişkilerinin kurulmasına, soyut konuların somutlaştırılabilmesine ve öğrenmenin kalıcılığının artmasına yol açmaktadır. Öğretmenlerin branşları ile ilgili yaşadıkları diğer sorunlar, konu içeriklerinin geniş olması, ders saatlerinin sınırlı olması olarak sıralanmaktadır:

“Öğretmen 5: Derste başarılı olan öğrenci sınavda aynı başarıyı gösteremiyor. Sayısal öğrencileri bu derse ilgisiz ama hayatın her alanında karşılarına çıkabilir.

İlk oturumda öğretmenlerin derslerde kanıt ve arşiv belgeleri kullanmanın önemini farkında oldukları görülürken, kanıt belgelerinin nasıl kullanılacağına ilişkin bir sistematığe sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Araştırmacı tarafından katılımcı öğretmenlere derslerinde daha önce arşiv belgesi kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Öğretmenler derslerinde gazete, dergi, para, yeraltı kanıtları setleri, eski bir heykelin replikası vb. materyalleri daha önce derslerinde kullandıklarını söylemişlerdir. Thales Bardağı isimli bir heykeli kullanan öğretmen ile aşağıdaki konuşma gerçekleşmiştir:

“Araştırmacı: Kaynak olarak o belgeyi nasıl kullandınız?”

Öğretmen: Ne işe yaradığını, neden yapıldığını ve mantığını anlattım.

Araştırmacı: Çocuklardan dönüt aldınız mı?”

Öğretmen: Bardağı denemek istiyorlar. Materyallere temas etmek istiyorlar, Yeraltı kaynaklarını da görmek incelemek istemişlerdi.”

Konuşmadan da görüldüğü gibi katılımcı öğretmenler her ne kadar kanıt materyallerini derslerinde kullansalar da bu belgeleri sadece getirip göstermek amaçlı kullanmaktadırlar. Öğrencilerin kanıt materyallerine ilişkin olan ilgi ve merakları derslerin kazanımlarının verilmesi için devam ettirilmemekte ve sistemli bir sunum haline getirilmemektedir. Katılımcılardan sadece bir öğretmen kanıt materyallerini daha ileri bir seviyede kullandığını örneklemiştir:

“Öğretmen 4: Ben çocuklara Çanakkale siperlerini sanal olarak göstermiştim onlardan maket yapmalarını istemiştim. Onlara bir alan verdim ve onlar siperler yapmışlardı minyatür ve savaş sahnesini kendi arabalarını getirip canlandırmışlardı.”

Thales Bardağı ile ilgili örnek Kanıt Temelli Öğrenme Yaklaşımının disiplinler arası kullanımına ilişkin güzel bir örnek teşkil etmektedir. Öğretmen bu bardakla temel fen bilgisi dersi konularına da değinebilir ve bilim tarihi ile ilgili öğrencilerle bu meraklarından yola çıkarak devam çalışmaları yapabilir.

Arşiv belgelerine dayalı öğrenme yaklaşımının Türk Eğitim Sistemi içerisinde uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin öğretmenlerin görüşleri sorulduğunda, konuların bu yaklaşım ile yetişemeyeceğini, çok fazla konu olduğunu ve sürenin kısıtlı olduğu cevabı alınmıştır. Öğretim programlarında Arşiv belgelerine dayalı öğrenme yaklaşımının bulunduğuna ilişkin öğretmenlerin bilgisi olduğuna ilişkin bir izlenim edinilmemiştir (Araştırmacı günlüğü, s.15):

“Öğretmen 4: (Bu anlattıklarınız) Çok güzel ama 80 dakika az geliyor yetişmez. Ne kadar hazırlıklı gelirsek gelelim, bu becerilerle içerikleri 80 dakikada veremeyiz.”

Son oturumda katılımcı öğretmenlerden alınan dönütler, öğretmenlerin bu yaklaşım ile ilgili görüşlerinde olumlu yönde değişimlerin alındığı görülmektedir. Öğretmenler hem Kanıt Temelli Öğrenme Yaklaşımına karşı olumlu tutum geliştirmiş hem de bu yaklaşımın daha ayrıntılı bir şekilde uygulanabilmesine ilişkin süreçler konusunda bilgilenmiştir:

“Öğretmen 2: Burada çok boyutlu öğrenme de var, gizli öğrenme de var tüm konulara yayamayız belki ama ufak ufak girizgâh yaptığımız zaman çocukta farkındalık ufuk açmış olacağız. Birkaç dersi bu şekilde planlarsak hem bizim ders sıkıcılıktan monotonluktan uzaklaşacak hem de biz çocuklarla çok farklı duygusal bir bağ kurmuş olacağız”

Bu görüşlerin yanı sıra, bir öğretmen bu yaklaşımın ve bu yaklaşımın kazanımlarının her öğrenci için aynı derecede geçerli olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Araştırmacının yanıtları ve diğer öğretmenlerin konuya ilişkin görüşleri, ders içerisindeki etkileşimin nasıl olduğuna ilişkin bilgi sağlamak açısından olduğu gibi verilmiştir:

“Öğretmen 1 :Ben şöyle düşünüyorum. 8. Sınıf öğrencileri bunları rahatlıkla yapabilirler. Diğer ülkelerde alışkın oldukları için yapıyorlar dediniz ama ben kendi çocuklarım üzerinden düşündüğümde bu bakış açısını kazanmalarının zaman alacağını düşünüyorum.

“ Araştırmacı: Hocam öğretmen bunu severse çocuklar da sever emin olun. Bizim ülkemiz bunu en iyi yapabilecek ülke çünkü çok fazla belge var.”

Ancak, katılımcı öğretmenlerle Belgeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımını kullanarak işlenen örnek bir dersin ardından, öğretmenler verilen kanıtlar ile ilgili çıkarımlarda bulunmuşlar ve Çanakkale Savaşları ile ilgili olan örnek dersin devamında yapılabilecek aşağıdaki etkinlikleri sıralamışlardır:

“Öğretmen 1:Tarihsel canlandırma yaptırılabilir asker ya da subay olarak ya da fotoğrafın canlandırılması yapılabilir. Ben köy okulunda görev yapıyorum orada çocukların el becerileri çok iyi asker kıyafeti tasarlayabilirler o dönemdeki, o günkü giyilen kıyafeti hazırlayabilir.”

“Öğretmen 3: Proje yöntemi olabilir ama o biraz süre alır 1 ay gerekebilir. Bu konuyla ilgili dergi hazırlayabilirler mesela”

Mesleki gelişim programı öncesinde derslerinde arşiv belgesi kullanan öğretmenler en çok kanıt belgesinin bulunması ve ders için uyarlanması konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar:

“Öğretmen 4: Ben Galiçya cephesi ile ilgili bir ödev vermiştim çocuklara bir fotoğraf ve gazete haberi vardı. Size verilmiş gazete haberi ve fotoğrafla ilgili cepheyi araştırıp rapor yazınız. Velim aradı bu benim çok ilgimi çekti çocukla birlikte biz de araştırma yapmaya başladık dedi. Çocuğun da ilgisini çekiyor böyle materyaller. Eğer böyle materyaller varsa, onları alıp kullanmak iyi oluyor, sıfırdan materyal almak ve onu geliştirmek çok zor.

Beş oturum sonunda öğretmenlerin zihninde Arşiv Belgelerine Dayalı Öğrenme Yaklaşımını ile ilgili daha farkındalık oluştuğu düşünülmektedir. Bu yaklaşımın faydalı olduğunu çalışma öncesinde de belirten katılımcılar süreçler konusunda bilgilendikten sonra, eylem araştırmasını devam ettirme konusunu tartışmışlardır.

3.4. Katılımcıların, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçin Hazırlanan Arşiv Belgelerine Dayalı Mesleki Gelişim Programı Sonunda Arşiv Belgelerini Derslerinde Kullanmaya İlişkin Görüşleri

Uygulanan 5 derslik mesleki gelişim programının sonrasında öğretmenlere ön görüşmedeki sorular ile paralel olarak hazırlanmış son görüşme soruları yöneltilmiştir. Görüşmelerde öğretmenlerin ön görüşmede olduğundan daha kapsamlı ve ayrıntılı görüş sundukları görülmüştür. Öğretmenlere uygulanan mesleki gelişim programına ilişkin memnuniyet durumları ve eğitim veren araştırmacıya ilişkin görüşleri sorulmuştur. Katılımcı öğretmenlerin hem eğitim programından hem de araştırmacıdan memnun oldukları görülmektedir:

“Öğretmen 3: ilgili çalışma çok detaylı ve konuya hakim bir eğitmen tarafından verildi. (Eğitimin kapsamını) yeterli buldum. Yeterince kapsamlı konu ele alındı.”

“ Öğretmen 4. Evet, kanıt temelli eğitiminin en önemli materyali olan arşiv belgelerinin ders materyali olarak kullanılabilme yetisinin kazanmamı sağladı. Ayrıca ders materyallerine ulaşabileceğimiz çevrimiçi ve basılı kaynak örnekleri bizimle paylaşıldı. Paylaşılan belgelerle etkinlik hazırlama için önemli bir aşama olan çalışma kâğıdı çevrimiçi eğitimde birlikte hazırlanmasıyla tecrübe sahibi olduk.”

İlk olarak öğretmenlere T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi konularını öğretirken arşiv belgelerini kullanma yönündeki düşüncelerinde eğitim sayesinde ne gibi değişiklikler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin çoğu aldıkları eğitimin olumlu etkisinden bahsetmiş ve daha sistematik bir ders planlayabileceklerini söylemişlerdir. Bu durum da öğretmenlerin bu yaklaşıma ve arşiv belgelerine karşı tutumlarında değişikliklere yol açmıştır:

“Öğretmen 1: Eğitim çok verimli oldu. Bu eğitim sayesinde derslerde kullanabileceğim yeni bir yöntem öğrendim. Bu yöntemi uygularken arşiv belgelerini kullanmayı planlıyorum. Bu sayede kazanımlar öğrenci tarafından kolay bir şekilde kazanılabilecektir.”

“Öğretmen 3: (Benzer etkinlikleri) Ben de hazırlayabilirim. Çünkü çok fazla örnek ve teorik alt yapısı ile sunuldu eğitim. Zaten daha önceden bilgim vardı ama bu eğitimle daha da yeterli bir seviyeye geldiğimi düşünüyorum.”

“Öğretmen 4: Evet, devlet arşivleri genel müdürlüğü tarafından hazırlanan kazanım bazlı arşiv belgelerinin olduğu bilgisini edindim. Kazanımlara uygun olan arşiv belgeleri ile etkinlik hazırlama konusunda kafamızda oluşabilecek problem durumları çözüme kavuştu. Arşiv belgelerinin ders içerisinde nasıl kullanılacağı, arşiv belgelerinin nasıl kullanılması gerektiği, yazılı ve görsel arşiv belgelerinden yararlanma ve öğrenci çalışma kâğıdı olarak kullanılması gibi konularda etkinlik hazırlama konusunda kapsam yeterliydi ve uygulamalı olarak deneyim kazanmamıza fayda sağladı.”

Öğretmenlerin arşiv belgelerinin kullanım nedenlerine ilişkin gerekli farkındalığı edindikleri görülmektedir. Program kazanımlarının öğrenci seviyesine indirgenebilmesi, öğrencilerde merak uyandırması ve bu bilgilerin uygun seviyede bir öğretim materyaline dönüştürülmesine ilişkin farkındalığın mesleki gelişim programı sayesinde edinildiği görülmüştür:

“Öğretmen 4 - Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinde özellikle de İnkılap Tarihi derslerinde arşiv belgelerinin kullanımın yaygınlaştırılması ve ilgili ders öğretmenlerine gerekli yönlendirmelerin yapılması gerekmektedir. İlgili eğitimden sonra derslerde arşiv belgelerinin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme, dikkat, merak uyandıracığından farkındalık yaratacağı düşüncesi oluştu.”

“Öğretmen 2 - Yakın tarihimize ait pek çok belge arşivlerde mevcuttur. Ancak kullanılmadığı ve haberdar olunmadığı takdirde bu çokluk bir şey ifade etmemektedir. Bu arşiv belgelerini güne getirmek ve güncelleyerek öğrencilerin kullanımına uygun hale getirmek suretiyle yakın tarihimiz ile ilgili bilgiler daha da netleşecektir. Aldığım eğitim ile arşiv belgelerini nasıl öğrenciye, kazanıma ve sınıf ortamına getirip uygulayabileceğim, nasıl sistemli kullanacağım gibi onular daha bir netlik kazandı.”

Öğretmenlere arşiv belgelerinin bir kanıt temelli öğrenme malzemesi olarak kullanılmasının geleneksel yöntemlerden ne gibi farklılıkları olduğu ve öğrencilere ne gibi kazanımlar sağlayacağı yöneltildiğinde öğretmenler pek çok olumlu katkıdan bahsetmişlerdir. Bunlardan en çok vurgulananları öğrencilerin bilgileri somutlaştırması, bilginin gerçekliğini araştırması, bilgiye nasıl ulaşacağını öğrenmesi, bir bilgiyi ilk kaynağından araştırabilmesi ve bu bilgiyi yapılandırabilmesi, empati kurma becerisinin geliştirmesi ve son olarak diğer alanlarda da kendini birey olarak daha iyi bir konuma getirebilmesi olarak sıralanabilir:

“Öğretmen 5 Öğretmen- Tarih derslerinde arşiv belgelerini kullanma, tarih derslerini somutlaştıracaktır. Ayrıca öğrenciler tarihi olayları ispatlamayı öğrenecek. Bazı yerlerden öğrendiği (sosyal medya vb) Bilgileri doğru olup olmadığı konusunda araştırmalar yapmaya yönlendirecektir.

“Öğretmen 4 - Öğrencilere geçmiş zamanda yaşanmış olaylara tanık olma olanağı vermesi ve soyut kavramları somutlaştırması ile birlikte empati özelliği kazandıracığı kanaatindeyim. Öğrencilerin tarih derslerinde hale hazırda bulunan önyargılarını değiştireceği ve tarihi konulara eğilimlerinin keyifli bir şekilde olumlu yönde değiştirecektir. Öğretmenin arşiv belgelerini kullanması dersin etkililiğini artıracaktır.”

“Öğretmen 3 - Birinci elden kaynak olması öğrencinin ilgisini ve tarih konusu olan ders kitabında yer alan kavram, bilgiyi doğrudan görmesi demek. Bu bağlamda derse ve konuya daha fazla motive olmaktadır. Hazır bulunmuşluk düzeyinin yüksek olması da öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca küçük bir tarihçi gibi öğrenci kanutlardan tarihsel bilgiyi kendisi oluşturmakta ve bilgiyi yapılandırmaktadır. Bu bağlamda birinci elden kaynak olarak arşiv belgeleri önemli bir öge olarak değerlendirilebilir.

“Öğretmen 1 - kanıt temelli öğretim yöntemi soyut konularda konunun somutlaştırılmasını kolaylaştırılırken, çoklu bakış geliştirme ve derinlemesine öğretmeye katkı sağlayacağını düşünüyorum.”

“Öğretmen 2 - Arşivler içerdiği bilgi ve birikim ile sahip olunan zengin bir geçmişi içermektedir. Bu birikim arşiv belgelerini etkin kullanımı ile hayat bulur. Hayat bulan her bilgi geçmişin aydınlanması, bilinmeyeninin kalmaması açısından önemlidir. Gerçek ve bilimsel bilgiye nasıl ulaşılacağını öğretmesi, bilinenin nasıl sorgulanacağı gibi konularda kanıt temelli eğitim bir rehber görevi görmektedir.”

Öğretmen 2, Kanıt Temelli Öğrenme Yaklaşımı ile öğrencilere bilimsel düşünme becerilerini kazandırılması hususunu vurgulamaktadır. Bu beceriler sadece tarih dersi özelinde değil öğrencinin genel akademik hayatında geliştirilmesi istenen ve beklenen temel özellikler arasında yer almaktadır. Öğretmen 2 de Kanıt Temelli Öğrenme Yönteminin öğrencilerin genel olarak beceri kazanmalarındaki etkisini vurgulamaktadır:

“Öğretmen 2 - ...Öğrencilerin üst düzey öğrenme becerilerini artırmak; öğrencilere entellektüel potansiyellerini keşfetme imkânı sağlamak; olaylar ve durumlar arasında neden-sonuç ilişkisini kurmalarını sağlamak...”

Öğretmenlere bir diğer soru olarak, arşiv belgelerini kanıt olarak derslerinde nasıl kullanabilecekleri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu konuda da mesleki gelişim programı nedeniyle ön görüşmeye göre daha ayrıntılı ve yerinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğretmenler hazırlanacak etkinliklerde eğitimin içeriğinde bulunan materyallerin öğrenci seviyelerine uyarlanması, Bloom Taksonomisine uygun olarak üst biliş becerilerine yönelik olarak yapılandırılması gerektiğini söylemişlerdir:

“Öğretmen 5 - Seviyeye uygun bazı belgelerden çeşitli etkinlikler hazırlanabilir.”

“Öğretmen 1 - özellikle tarih konularının öğretiminde arşiv belgeleri öğrencinin gerçeklerden hareket ederek analiz sentez ve değerlendirme gibi üst biliş becerilerinin gelişmesine katkı sağlayabilecektir. Dersin girişinde dikkat çekmek için, gelişme kısmında kazanımın somutlandırılması, derinleştirilmesinde kullanılabilir.”

“Öğretmen 3 - Arşiv belgesi tarihsel olaylarda yer alan birebir metinlerdir. Kanun maddeleri, fermanlar, görüşme tutanakları, meclis tutanakları vb. eğitimde bunlar birinci elden kaynak kanutlar

ve örnek olay durumları olarak kullanılabilir. Özellikle tarih doğası gereği yoruma, farklı bakış açılarına sahip bir disiplindir. Bu nedenle farklı tarihsel kanıtların derste kullanılması ve sorgulanması öğrencinin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirecektir.

“Öğretmen 3: Sınıf öğrenci seviyesine göre de değişiklikler yapılabilir. Konunun ana hatları kalmak şartıyla belli değişiklikler yapılarak da uygulanabilir.”

Görüşme yapılan öğretmenler, belgelerin uygun kaynaktan bulunması ve sonrasında da materyal haline getirilmesi sürecini aşağıdaki şekilde açıklamaktadır. Öğretmenlerin arşiv belgelerine nasıl ulaşacakları ve onu nasıl öğretim materyali haline getirecekleri konusunda bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır:

“Öğretmen 4 - Öncelikle ilgili kazanıma uygun olarak Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış arşiv belgeleri öğretmen tarafından belirlenecek, öğrencilere arşiv belgeleri ile ilgili gerekli ön bilgilendirmeler sağlandıktan sonra arşiv belgesi öğrencilere verilecektir. Arşiv belgesi ile ilgili önceden hazırlanmış içerikler, sorular vb. içerikler öğrenciler ile birlikte incelenecektir. Öğrencilerin ilgili arşiv belgesine dair çıkarımları yapmaları sonucunda ilgili bilgilendirmeler devam ederek konu ile bütünlük sağlanacak, önceden hazırlanmış değerlendirme soruları ile konu tamamlanacaktır.”

“Öğretmen 2 - Arşiv belgesi çok iyi seçilmelidir. Öğrenciye, kazanıma, sınıf ortamına uygun hale getirilerek kullanılmalıdır. Arşiv belgesi kazanıma uygunluk yönünde karar verildikten sonra, dili ve yazısı güncellenerek öğrencinin kullanımı için uygun hale getirilmelidir. Konu ile ilgili öğrenciye ön bir bilgi verilerek konuya öğrenci ısındırılır. Daha sonra belge öğrenciye inceltir. Belge incelenirken sorulacak analiz sorularıyla öğrenci yönlendirilir. Belgenin nasıl kullanılacağı şeklinde öğrenciye rehberlik edilir. Ürün oluşturması istenerek ya da uygun ölçme yöntemleriyle konun anlaşılıp anlaşılmadığı test edilir. “

“Öğretmen 2 - Arşiv belgesi birinci elden kaynaktır. Birinci elden kaynaklar kullanılarak kanıtlar değerlendirilir, sebep-sonuç ilişkisi kurmaları ve kanıta dayalı olarak akıl yürütebilmeleri sağlanır.”

Arşiv belgelerinin derslerde kullanımı ve Belgeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımına ilişkin sorulardan sonra öğretmenlere arşiv belgelerini derslerinde ne oranda kullanacakları sorusu yöneltilmiştir. Görüşülen öğretmenlerin hepsi derslerinde arşiv belgelerini ilgili konulara göre kullanacaklarını bildirmiştir. Belgelerin derslerde nasıl kullanılacağına ilişkin olarak da çeşitli yöntemleri sıralamışlardır:

“Öğretmen 5 - Bazı olaylar veya bilgiler öğrenciye aktarılırken ilgili arşiv belgeleriyle birlikte verilebilir. Belge üzerinde öğrenciyle beraber çeşitli okumalar ve değerlendirmeler yapılabilir.”

“Öğretmen 1 - TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi başta olmak üzere, sosyal bilgiler müfredatında özellikle 6. ve 7. Sınıfta kullanılabilir. Bu sınıfların tarih temalarında kullanılabilir. Özellikle Osmanlı ve Türkiye arşiv belgeleri sıklıkla kullanılabilir. Etkinliklerde ise gazete, dergi, okul panosu veya araştırma proje etkinlikleriyle kullanabilirim.”

“Öğretmen 4 - TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri başta olmak üzere, Sosyal bilgiler ve Tarih derslerinde arşiv belgelerine ulaşabileceğimiz bütün içeriklerde kullanılabilir. Öğrencilerimize ilgili kazanımlarla ilgili olarak dikkatlerini ve ilgilerini artırmaya çalışarak arşiv belgelerinden ulaşabileceğimiz resim, harita, resmi yazışmalar üzerinden etkinlikler hazırlanabilir”.

“Öğretmen 3: Tarih birinci elden kanıtlara dayalı öğretime uygundur. Günümüzde de arşive belgelerine ulaşmak daha kolay, bu bağlamda derste yoğun olarak kullanılabilir. “

Mesleki gelişim programı içerisinde üzerinde durulmasına rağmen, bir öğretmenin bu yaklaşım ile normal program konularının yetişip yetişememesine ilişkin görüşlerinin çok değişmediği görülmüştür. Öğretmen 2 Öğretmen zaman sıkıntısına rağmen bu yaklaşımın sınıf ortamlarında kullanılabileceğini söylemektedir:

“Öğretmen 2: Her derste kullanılması belki zaman açısından sıkıntı yarabilir. Ancak ders içeriğine uygun bir şekilde ana kaynaklara ulaşılacak arşiv belgeleriyle bir ders planlanabilir. Dersin kazanımına uygun içerikteki belgeler sınıf ortamına getirilir. Arşive öğrenci götürülür.

Kütüphanelerin süreli yayınlar bölümünden eski gazetelerin nasıl taranacağına dair etkinlikler düzenlenir. Erişime açılan internet adresleri öğrenciyle paylaşılarak bu adreslere dayalı olarak gerçekleştirilebilecekleri proje çalışmaları yaptırılabilir. Müzeler etkin bir şekilde çalışma kâğıtları hazırlanarak kullanılabilir. Sınıf ve okul müzeleri ya da arşivleri kurdurulabilir. “

Belgeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımının öğrenci başarısı üzerinde ne gibi etkileri olacağına ilişkin öğretmenlere sorulan sorularda öğretmenler öğrenci başarısının bu yaklaşımla birlikte olumlu etkileneceğini söylemektedir. Bunun nedeni olarak bilgilerin somutlaşması ve ilgi çekici olması verilmektedir:

“Öğretmen 2 - Öğrencinin derse ilgisi artacaktır. Dersler daha ilgi çekici olduğu için anlaşılabilirliği öğrenci açısından kolaylaşacak, ezberlemek yerine mantığını da kavrayarak konuyu anlamlandıracaktır.”

“Öğretmen 4 - Öğrencilerin tarih derslerinde önyargılı ve başarısız olmasının en önemli nedenlerinden tarih derslerinin soyut olması ve ilgili konuları içselleştiremiyor olmalarından kaynaklandığı düşüncesindeyim. Öğrencilere ilgili konu ile ilgili verilecek arşiv belgeleri öğrencilerin ilgili zaman diliminde yaşanan olaylara empati ile bakmasını sağlayacağı gibi ilgili konulara ilişkin soyut düşüncelerini somut olarak değerlendirme fırsatı yakalamış olacaklardır. Öğrenci başarısı artmasının yanında tarih dersine ilgili, araştıran, sorgulayan ve merak duygusu artmış öğrenciler olacaklardır.”

“Öğretmen 5 - Öğrencinin dersi öğrenmesi kolaylaşacak bu da öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkide bulunulacaktır.”

Öğretmen 1 öğrenci başarısının artmasındaki neden olarak derse aktif katılımı ve öğrencilerin derslerde sorumluluk almasını göstermektedir:

“Öğretmen 1 - öğrenciler derste aktif olarak katılacakları için derse karşı ilgi ve tutumları da olumlu yönde değişecektir. Böylece derse katılım artacaktır. Öğrenciler üzerinde meydana gelecek olumlu değişimler sonucu öğrencinin akademik başarısı da yükseleceğini düşünüyorum.”

“Öğretmen 3 - Öğrenci küçük bir tarihçi gibi tarihsel bilgiyi yapılandırdığı için anlamlı, kalıcı öğrenme gerçekleşir ve öğrenme tam olarak gerçekleştiği için başarı artar.”

Öğretmen 2 arşiv belgelerinin derslerde kullanılmasını öğrenciler üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemektedir:

- Öğrencinin öğretmene karşı tutumunun olumlu yönde değişmesine neden olur.
- Öğretmenin bilgisini sınanan öğrencide öğretmenin artı yetenekleri öğrenciyi derse karşı motive eder.
- Yeni nesil öğrenen öğrencinin öğrenme ortamlarını destekler.
- Öğrencilerde Tarihsel düşünme becerileri geliştirerek, bu becerileri günlük hayatın her alanında uygulayabilme becerisi oluşturmalarını sağlar.
- Öğrenmenin kalıcı olmasını sağlayarak zamandan tasarruf eder.
- Belge kullanmayı içselleştirerek doğru ve bilimsel bilgiye ulaşmanın yollarını ve sorgulamayı alışkanlık haline getirmeye neden olur.
- Elde edilen bir bilginin farklı alanlarda kullanımını sağlar.
- Günlük hayatta karşılaştığı bir problemi çözmesinde pratiklik kazanır.
- Arşiv, kütüphane, belge vs. gibi kavramlar hakkında farkındalık kazanır.
- Sorgulayan, empati kurabilen geçmişinden haberdar bireylerde vatandaşlık bilincinin üst düzeyde oluşmasına neden olur.

Öğretmenler ayrıca bu yöntemle eğitilen çocukların diğer derslerde ve sosyal-duygusal hayatlarında da başarılı olacaklarını söylemektedir:

“Öğretmen 5 - Öğrencilerde tarihe olan merak duygusunu artıracak. Ayrıca öğrenciler, tarihi olaylara çok boyutlu bakabilme ve analitik düşünme becerileri kazandıracaktır.”

“Öğretmen 1 - Öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca kanıt kullanma becerisini geliştirebilecektir. Bu beceri sayesinde birbirine bağlı diğer beceriler ile tutum ve davranışlarda gelişmesine katkı sağlayacaktır.”

“Öğretmen 4 - Öğrencilerin akademik başarılarının yanında, sosyal, duygusal yönlerine de olumlu yönde katkı sağlayacağı düşüncesindeyim.”

“Öğretmen 2 - Bilimsel bilgiye ulaşma yolları, kalıcı öğrenme, öğrenme ortamlarının zevkli hale gelmesi, yaparak yaşayarak öğrenme, disiplinler arası bilgi transferi, farkındalık, toplumsal bilinç, vatandaşlık bilinci, zaman algısı ve zaman yönetimi gibi konularda öğrenciyi etkileyecektir. “

Öğretmen 3 bu yaklaşımın öğrenciler üzerinde çok olumlu sonuçları olacağını söylemiştir. Ancak, öğretmenlerin bu konuda eğitilmiş ve istekli olması gerektiğini eklemiştir. Bunun gibi mesleki gelişim eğitimlerinin öğretmenlere dönük olarak verilmesi bu farkındalığı arttıracaktır:

“Öğretmen 3- Kanıtları sorgulayan ve farklı bakış açıları gören öğrenci etkili ve anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirir. Bu nedenle başarı artar. Ancak öğrencinin bu konuda istekli olması gerekir. Çünkü kanıt temelli öğrenme öğrenciyi sorumluk verir. Kanıtları işlemesini, zihinsel süreçlerini üst düzeyde kullanılmasını gerektirir. Aktif olarak öğrenme sürecinde yer alma öğrencinin okulöncesinden başlar. Eğer öğretmenleri bu yaklaşımla öğrenciyi yetiştirmişse öğrenci bu tür öğrenmede yer almada istekli olur. Ancak bunu uygulamayan öğretmenlerin öğrencileri ilk defa bu yaklaşımı görünce süreçte yer almakta zorlanabilirler. Burada öğretmen faktörü çok önemli. Her şey öğretmenin kendinde bitiyor aslında. Bu birazda yetenek bence. Şimdiye kadar okul yöneticisiyim samimi olarak söyleyeyim kanıt kullanan sosyal bilgiler öğretmeni görmedim. Bunu sağlamak için öğretmenlere proje olarak kanıt temelli öğretimi teorik olarak ve örnek bir ders planı hazırlayarak uygulaması ve bu uygulama süreç ve sonuçlarını sunmasını gerektirecek çalışmalar yapılmalıdır. Bu nasıl yapılmalı denildiğinde bu da zor.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu eylem araştırması, amaçları ve kapsamı alanında ilk olma özelliği taşımaktadır. Çalışma öncesinde mesleki gelişim programına katılan öğretmenlerle yapılan ön görüşmelerde öğretmenlerin arşiv belgelerinin derslerde kullanılmasına yönelik olumlu tutuma sahip oldukları görülmektedir. Arşiv belgelerini kullanmaya yönelik bu olumlu tutum mesleki gelişim programı sonucunda daha da artmış ve öğretmenler bu konuda daha bilinçli hale gelmişlerdir. Balkaya (2002) de benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ancak, arşiv belgeleri ve birinci el kaynaklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Araştırma katılımcıları arşiv belgeleri ile ilgili genel yorumlar yapmışlardır, ancak bu belgelere nasıl ulaşılacağı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Katılımcılar birinci elden kaynakların eğitim materyali olarak kullanılmasına ilişkin örneklerle çok az karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Arşiv belgelerinin, öğretmenlerin birincil kaynak olarak kullandıkları ders kitaplarında yeterince yer almadığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Kibar (2019) da tarih kitaplarını incelediği çalışmasında arşiv belgeleri ve kanıt materyallerine eskiye oranla daha çok yer verilse de güncel ders kitaplarında halen bu materyallerin çok az yer kapladığını söylemektedir.

Öğretmenler, arşiv belgelerine nasıl ulaşacaklarını, arşiv belgelerini eğitim materyali olarak nasıl uyarlayacaklarını, öğretim sürecinde belgeleri nasıl kullanacakları ve ölçme-değerlendirme süreçlerini nasıl işleteceklerini bu mesleki gelişim programı sonucunda kapsamlı olarak öğrenmişlerdir. Mesleki gelişim programından önce belgelerin öğrenci seviyesine uygun olmaması ve konuları sınırlı zamanda yetiştirme baskısı gibi nedenlerle arşive dayalı belge temelli öğretim yaklaşımının derslerinde kullanılması konusunda çekince gösteren öğretmenler bu mesleki gelişim programı sonucunda arşiv belgelerinin kullanımı konusunda istekli olduklarını belirtmişlerdir. Boyum (2016) arşiv belgelerinin ve tarihsel kanıtların tarih derslerinde ilk kullanılması gereken materyaller olduğunu söylemekte ve buna göre dersin devam etkinliklerinin şekillendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Eylem araştırması sürecinde, katılımcı öğretmenlerin görüşleri arşiv belgelerinin destekleyici materyal olmasından ana

materyal olmasına doğru evrilmiştir. Süreç içerisinde arşiv belgelerinin kullanım alanlarının farkına varan öğretmenler bu yönde ders tasarlanması konusunda olumlu tutum geliştirmişlerdir.

Öğretmenler, arşiv belgelerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kullanılmasının sadece öğrencilerin tarih bilgilerinin artmasına neden olmayacağı aynı zamanda öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin artmasına katkı sağlayacağı mesleki gelişim programı ile ulaşımlardır. Alabaş (2007), Bekret (2019) ve Işık (2008) da yaptıkları farklı çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmıştır. Belgelerin kanıt olarak derslerde kullanımı öğrenciler üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Şener (2019) de öğrencilerin kanıt materyalleri kullanılan derslere karşı olumlu tutum geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Katılımcı öğretmenlerin araştırmadan önce derslerinde tarihsel kanıtlarla yaşamış oldukları tecrübeler de bu eylem araştırması sürecinde tekrar gözden geçirilmiştir. Günümüzde, derslerin disiplinler arası olması, STEM eğitimi gibi konular kanıt temelli öğrenme yaklaşımı ile sosyal bilgiler derslerini de kapsayacak şekilde geliştirilebilir. Öğretmenler derslerin arşiv belgeleri ile diğer derslerle işbirliği halinde işlenebileceği hususunda olumlu tutum geliştirmişlerdir. Öğretmenlerin bu görüşleri Stanley'in (2017) çalışması ile örtüşmektedir. Dilek ve Yapıcı (2017) da yaptıkları çalışmada kanıt materyali kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerinde olumlu sonuçlara yol açtığını bulmuşlardır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın alanda öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen ilk mesleki gelişim programı olarak uygulanmasının olumlu sonuçları olduğu görülmüştür. Öğretmenler eylem araştırması sürecinde arşiv belgelerinin tarih derslerinde kullanımı konusunda olumlu tutum geliştirmiş, arşiv belgelerinin seçimi, orijinalliğinin test edilmesi, uyarlanması, uygulanması ve değerlendirmesi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmuşlardır. Belgeye dayalı öğrenme yaklaşımının TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde uygulanabilirliği örnek ünite ile de desteklenerek öğretmenlere araştırmacı tarafından sunulmuş ve mesleki gelişim programı sürecinde de öğretmenlerce bu durum kabul edilmiştir.

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, genel olarak öğretmenlerin arşiv belgelerine, ulaşma ve günümüz Türkçesine çevirmede sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ders kitaplarında arşiv belgelerinin bir öğretim materyali olarak kullanılmadığı için öğretmenler için örnek ders etkinlikleri olması gerekmektedir.

Bu örnek ders materyalleri ve etkinlikler; araştırmacılar, akademisyenler, öğretmenler ve arşiv hizmeti veren kurumların ortak bir işbirliği içerisinde bir çalışma yürütmesiyle oluşturulmalıdır.

Bu araştırma sonucunda öğretmenlere arşiv belgelerini derslerinde kullanmaları, Milli Eğitim Bakanlığı'na arşiv belgelerinin kullanımına ilişkin hizmet içi eğitim programları düzenlenmesi ve öğretim materyallerinde arşiv belgelerine yer vermelerini; Devlet Arşivleri Başkanlığı'na bir eğitim birimi kurulması ve uyarlanmış materyallerin hazırlanması önerilmektedir.

Etik Beyan: Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz.

KAYNAKÇA

- Alabaş, R. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenme modeli: bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balkaya A. (2002). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde tarihsel kanıtların etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231,274.
- Bekret, D. (2019). *Kanıt temelli güncel olayların sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Boyum, C. D. (2016). *Primary sources in social studies: a multiple case study examining the successful use of primary sources in the secondary history classroom*. United States Code Microform Edition © ProQuest LLC. 10288372.
- Büyüköztürk, Ş. Akbaba A.S. & Yıldırım, K. (2010). *Uluslararası öğretim ve öğrenme araştırması-teaching and learning international survey (TALIS)*, Ankara.
- Collingwood, R.G. (1990). *Tarih tasarımı*. Çeviren: K. Dinçer. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Compston, C.L. (2002). *A teacher's guide to using primary sources*. Newyork: Oxford University Press.
- Dilek, D. & Yapıcı, G. (2007) *Tarih öğretmen adaylarının kaynaklarla çalışmada karşılaştıkları güçlükler ve romantik tarih anlayışı: sınav kâğıtları üzerine bir analiz*. 4.th Heirnet Conference 2007, 10-12 September, Marmara University, İstanbul.
- Doğan, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan Y. (2008a). *İlköğretim programları ve ders kitaplarının değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarının ortaöğretim ile paylaşılması çalışmayı çalışma raporu*, Ankara.
- Doğan. Y. (2008b). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıt kullanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2),171-186.
- Doğan. Y. & Dinç, E.(2007). Birinci elden tarih kaynaklarının sosyal bilgiler ve tarih derslerinde internet üzerinden kullanımı: ABD ve İngiltere'den uygulama örnekleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2),196-220.
- Işık, H. (2008). *Tarih öğretiminde doküman kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine ve başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Johnson, A.P. (2012). *A short guide to action research* (4th ed). New Jersey: Pearson Education.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kanıt temelli öğrenme; tanım, kapsam, yaklaşımlar*. İçinde Kimlik belirleyen derslerde kanıt temelli öğrenme (s.31- 43). Editör: Y. Kabapınar. Ankara: Pegem Yayınları.

- Kibar. H. (2019). *Ortaöğretim tarih ders kitapları kanıt temelli öğrenme yaklaşımının neresindedir? Bir saptama çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Malkmus, D.J. (2008). Primary source research and the undergraduate: A transforming landscape. *Journal of Archival Organization*, 6(1), 47-70.
- MEB (2017-2018) *T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı* (8. Sınıf), Ankara: TTKB Yayınları.
- Nichol. J. & Dean, J. (2005). *History 7–11 developing primary teaching skills*. Newyork: Routledge Taylor&Francis.
- Stanley, T.L. (2017). *Increasing students' critical thinking and improving performance in elementary social studies classroom*. Capella University, ProQuest LLC, 10257162.